

Pers en Voorlichting

Hof van Justitie van de Europese Unie

PERSCOMMUNIQUÉ nr. 163/20

Luxemburg, 17 december 2020

Arrest in zaak C-336/19

Centraal Israëlitisch Consistorie van België e.a.

Om het dierenwelzijn bij rituele slachtingen te bevorderen, kunnen de lidstaten een verdovingsmethode opleggen die omkeerbaar is en niet tot de dood van het dier kan leiden. Hiermee worden de grondrechten uit het Handvest niet geschonden.

Een decreet van het Vlaamse Gewest (België) van 7 juli 2017 tot wijziging van de wet op de bescherming en het welzijn van dieren, wat de toegelaten methodes voor het slachten van dieren betreft, leidt tot een verbod op slachten zonder voorafgaande bedwelming dat ook geldt voor door een religieuze rite voorgeschreven slachtingen. Voor rituele slachtingen voorziet dit decreet in een bedwelming die omkeerbaar is en niet tot de dood van het dier kan leiden.

Verschillende joodse en islamitische verenigingen hebben dit decreet aangevochten en verzocht om het volledig of gedeeltelijk te vernietigen. Zij voeren aan dat het decreet verordening nr. 1099/2009¹ schendt doordat joodse en islamitische gelovigen zich geen vlees kunnen verschaffen dat afkomstig is van dieren die zijn geslacht overeenkomstig hun religieuze voorschriften. Volgens deze verenigingen verzetten die voorschriften zich tegen de techniek van omkeerbare bedwelming. Door het decreet kunnen gelovigen hun godsdienst dus niet belijden.

Tegen deze achtergrond heeft het Grondwettelijk Hof (België) prejudiciële vragen aan het Hof gesteld om met name te vernemen of het Unierecht zich verzet tegen een regeling van een lidstaat die voor rituele slachtingen een verdovingsmethode oplegt die omkeerbaar is en niet tot de dood van het dier kan leiden.

Dit verzoek om een prejudiciële beslissing biedt het Hof voor de derde maal² de gelegenheid om de vrijheid van godsdienst zoals gewaarborgd door artikel 10 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie (hierna: „Handvest”) af te wegen tegen het dierenwelzijn zoals bedoeld in artikel 13 VWEU en nader uitgewerkt in verordening nr. 1099/2009.

Beoordeling door het Hof

De Grote kamer van het Hof merkt om te beginnen op dat **het in verordening nr. 1099/2009 opgenomen beginsel om dieren vóór het doden te bedwelmen, beantwoordt aan de belangrijkste doelstelling van die verordening, namelijk de bescherming van het dierenwelzijn.** Die verordening³ staat ritueel slachten, waarbij het dier zonder voorafgaande bedwelming mag worden gedood, weliswaar toe, maar deze vorm van slachten is in de Unie slechts bij wijze van uitzondering toegestaan om te verzekeren dat de vrijheid van godsdienst wordt geëerbiedigd. **Daarnaast kunnen lidstaten nationale voorschriften aannemen om op het gebied van rituele slachtingen dieren bij het doden uitgebreider te beschermen dan de verordening voorschrijft.**⁴ Uit de verordening komt dus naar voren dat de Unie en de lidstaten ten volle rekening houden met hetgeen vereist is voor het welzijn van dieren, maar ook de

¹ Verordening (EG) nr. 1099/2009 van de Raad van 24 september 2009 inzake de bescherming van dieren bij het doden (PB 2009, L 303, blz. 1).

² Na de arresten van 29 mei 2018, Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen e.a., [C-426/16](#) (zie [PC 69/18](#)) en 26 februari 2019, Œuvre d'assistance aux bêtes d'abattoirs, [C-497/17](#) (zie [PC 15/2019](#)).

³ Artikel 4, lid 4, van verordening nr. 1099/2009.

⁴ Artikel 26, lid 2, eerste alinea, onder c), van verordening 1099/2009.

bepalingen en gebruiken van de lidstaten met betrekking tot met name religieuze ritën eerbiedigen. De verordening brengt echter niet zelf de noodzakelijke verzoening tussen dierenwelzijn en de vrijheid van godsdienstbelijdenis tot stand, maar zet slechts de grote lijnen uit voor de lidstaten, die deze twee waarden met elkaar moeten verzoenen.

Verordening nr. 1099/2009 verzet zich er dan ook niet tegen dat de lidstaten de verplichting om de dieren vóór het doden te bedwelmen ook opleggen voor slachtingen die vereist zijn voor religieuze ritën. De lidstaten moeten echter wel de grondrechten van het Handvest eerbiedigen.

Wat de specifieke vraag betreft of het decreet deze grondrechten eerbiedigt, herinnert het Hof eraan dat de rituele slacht valt onder de vrijheid van godsdienstbelijdenis zoals gewaarborgd door artikel 10, lid 1, van het Handvest. Door voor rituele slachtingen een omkeerbare bedwelming op te leggen die in strijd is met de religieuze voorschriften van joodse en islamitische gelovigen, beperkt dit decreet dus de uitoefening van het recht van deze gelovigen om vrijelijk hun godsdienst te belijden.

Om te beoordelen of die beperking is toegestaan, stelt het Hof allereerst vast dat de uit het decreet voortvloeiende inmenging in de vrijheid van godsdienstbelijdenis bij wet is gesteld en bovendien de wezenlijke inhoud van artikel 10 van het Handvest eerbiedigt, aangezien de inmenging beperkt blijft tot één aspect van de specifieke rituele daad van het slachten en de rituele slacht als zodanig niet verboden is.

Het Hof merkt vervolgens op dat deze inmenging is ingegeven door een doelstelling van algemeen belang die door de Unie is erkend, namelijk het bevorderen van het dierenwelzijn.

Bij de toetsing of de beperking evenredig is, komt het Hof tot de slotsom dat de maatregelen van het decreet een juist evenwicht tot stand kunnen brengen tussen het belang dat wordt gehecht aan het dierenwelzijn enerzijds en de vrijheid van joodse en islamitische gelovigen om hun godsdienst te belijden anderzijds. In dit verband stelt het Hof in de eerste plaats vast dat de verplichting tot omkeerbare bedwelming geschikt is ter verwezenlijking van het doel om het dierenwelzijn te bevorderen. Wat in de tweede plaats de vraag betreft of de inmenging noodzakelijk is, benadrukt het Hof dat de Uniewetgever elke lidstaat een ruime beoordelingsmarge heeft willen toekennen om de bescherming van het welzijn van dieren bij het doden en de eerbiediging van de vrijheid voor eenieder om zijn godsdienst te belijden met elkaar te verzoenen. Er bestaat wetenschappelijke consensus over het feit dat voorafgaande bedwelming de optimale methode is om het lijden van dieren bij het doden te verminderen. Wat in de derde plaats de evenredigheid van de inmenging betreft, merkt het Hof om te beginnen op dat de Vlaamse wetgever zich op wetenschappelijk onderzoek heeft gebaseerd en bij voorkeur gebruik heeft willen maken van de meest moderne geoorloofde methode voor het doden. Vervolgens wijst het Hof erop dat deze wetgever is uitgegaan van een veranderende maatschappelijke en normatieve context, die wordt gekenmerkt door een groeiende bewustwording van de problematiek van het dierenwelzijn. Ten slotte stelt het Hof vast dat het decreet niet verhindert of verbiedt dat producten van dierlijke oorsprong van ritueel geslachte dieren in het verkeer worden gebracht wanneer die producten afkomstig zijn uit een andere lidstaat of een derde land.

Het Hof is dan ook van oordeel dat verordening nr. 1099/2009, gelezen in het licht van artikel 13 VWEU en artikel 10, lid 1, van het Handvest, zich niet verzet tegen een regeling van een lidstaat die voor rituele slachtingen een verdovingsmethode oplegt die omkeerbaar is en niet tot de dood van het dier kan leiden.

Voorts bevestigt het Hof dat verordening nr. 1099/2009⁵ geldig is in het licht van de in het Handvest gewaarborgde beginselen van gelijkheid, non-discriminatie en verscheidenheid van cultuur, godsdienst en taal⁶. De omstandigheid dat de verordening lidstaten toestaat om

⁵ Met name artikel 26, lid 2, eerste alinea, onder c), van de verordening, dat ziet op de mogelijkheid voor de lidstaten om nationale voorschriften vast te stellen die dieren uitgebreider beschermen bij rituele slachtingen.

⁶ Artikelen 20, 21 en 22 van het Handvest.

maatregelen zoals de verplichte bedwelming bij rituele slachtingen vast te stellen, maar geen soortgelijke bepaling bevat voor het doden van dieren tijdens de jacht en de visserij of tijdens sportieve of culturele evenementen, is immers niet in strijd met die beginselen.

Het Hof wijst erop dat de productie van vlees bij culturele of sportieve evenementen hooguit marginaal is en economisch niet van belang is. Bijgevolg kunnen dergelijke evenementen niet redelijkerwijs worden beschouwd als activiteiten die bestaan in de productie van levensmiddelen, wat rechtvaardigt dat deze evenementen anders worden behandeld dan slachtingen. Het Hof komt tot hetzelfde conclusie voor de jacht en de recreatievisserij. Die activiteiten spelen zich namelijk af in een context waarin de dieren in heel andere omstandigheden worden gedood dan landbouwdieren.

NOTA BENE: De prejudiciële verwijzing biedt de rechterlijke instanties van de lidstaten de mogelijkheid, in het kader van een bij hen aanhangig geding aan het Hof vragen te stellen over de uitlegging van het recht van de Unie of over de geldigheid van een handeling van de Unie. Het Hof beslecht het nationale geding niet. De nationale rechterlijke instantie dient het geding af te doen overeenkomstig de beslissing van het Hof. Deze beslissing bindt op dezelfde wijze de andere nationale rechterlijke instanties die kennis dienen te nemen van een soortgelijk probleem.

Voor de media bestemd niet-officieel stuk, dat het Hof van Justitie niet bindt.

De [volledige tekst](#) van het arrest is op de dag van de uitspraak te vinden op de website CURIA.

Contactpersoon voor de pers: Stefaan Van der Jeught ☎ (+352) 4303 2170

Beelden van de uitspraak van het arrest zijn beschikbaar via "[Europe by Satellite](#)" ☎ (+32) 2 2964106